

Nr 16*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om lagrådet m. m.*

Genom en den 11 februari 1965 dagtecknad proposition, nr 27, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av första lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen

dels att — under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen — antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om lagrådet;
- 2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring; samt
- 3) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

dels att — under förutsättning av slutligt godkännande av det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen — antaga vid propositionen fogat förslag till

- 4) lag angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring.

Lagförslagen

De i propositionen framlagda förslagen är av följande lydelse.

**1) Lag
om lagrådet**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Lagrådet utgöres av en ordinarie och en extra avdelning. Den senare träder i tjänst endast när Konungen förordnat därom. Sådant förordnande må meddelas, när arbetsbördan i lagrådet kan antagas bli särskilt betungande. Konungen bestämmer, när den extra avdelningens tjänstgöring skall upphöra.

När den extra avdelningen tjänstgör, fördelas ärendena mellan avdelningarna på sätt dessa samfällt bestämma.

2 §.

Högsta domstolen utser de justitieråd och regeringsrätten de regeringsråd som skola vara ledamöter av lagrådet och bestämmer härvid vilken avdelning de skola tillhöra. De utses för en period om två år räknat från början av högsta domstolens höstsession (lagrådsperiod).

3 §.

Har Konungen förordnat någon att i justitieråds ställe tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet, bestämmer högsta domstolen vilket justitieråd denne skall ersätta.

4 §.

Har vid lagrådsperiods utgång behandlingen av ärende påbörjats men icke hunnit avslutas, skola justitieråd och regeringsråd, som deltagit däri, till dess ärendet blivit slutligt handlagt tjänstgöra på avdelningen i stället för dem som utsetts för den nya perioden.

5 §.

Avgår ledamot, som utsetts av högsta domstolen eller regeringsrätten, från sitt justitieråds- eller regeringsrådsämbete eller får han förfall, utser den domstol, som förordnat honom, vid behov annat justitieråd eller regeringsråd att tjänstgöra i hans ställe. Lagrådsavdelning äger bestämma att den som tjänstgjort på avdelningen under förfall för annan skall efter förfallets upphörande fortsätta att tjänstgöra i dennes ställe, till dess ärende i vars handläggning han förut deltagit blivit slutligt handlagt.

6 §.

Justitieråd eller regeringsråd, som under en lagrådsperiod tjänstgjort i lagrådet minst ett år, må efter periodens slut icke utan särskilda skäl utses att ånyo tjänstgöra där förrän nästa lagrådsperiod utgått.

Justitieråd eller regeringsråd, som uppnått sextio års ålder eller minst femton år innehaft justitieråds- eller regeringsrådsämbete, må icke utan eget samtycke utses att tjänstgöra i lagrådet.

7 §.

Om laga hinder icke möter, böra alla justitieråd eller regeringsråd, som ej äro befriade från tjänstgöringsskyldighet, delta i ärende som enligt denna lag ankommer på högsta domstolen eller regeringsrätten.

8 §.

Justitieråd eller regeringsråd som tjänstgör i lagrådet skall deltaga i behandlingen i högsta domstolen eller regeringsrätten av mål eller ärende, varmed han förut där tagit befattning vid handläggning för slutligt avgörande, samt i behandlingen av mål eller ärende, som skall avgöras av högsta domstolen eller regeringsrätten i dess helhet.

9 §.

Ledamot som tillhör lagrådets ordinarie avdelning är berättigad till tre månaders ledighet varje år på tid som avdelningen eller, om båda avdelningarna äro i tjänst, dessa samfällt bestämma.

Om ledighet för ledamot som tjänstgör på lagrådets extra avdelning besluta avdelningarna samfällt. Ledigheten må icke överstiga tre månader om året.

10 §.

När förordnande icke gäller att lagrådets extra avdelning skall vara i tjänst, skola justitieråd och regeringsråd som höra till denna avdelning i stället tjänstgöra i den domstol de tillhöra.

Har Konungen meddelat lagrådet att under viss tid ärende ej är att förvänta till behandling, skola justitieråd och regeringsråd, som höra till lagrådets ordinarie avdelning, under denna tid likaledes tjänstgöra i den domstol de tillhöra, såframt de ej enligt 9 § åtnjuta ledighet. De skola dock deltaga i handläggningen av brådskande ärende som ankommer på avdelningen.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1965. Genom lagen upphäves lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 7) om tjänstgöringen i Kungl. Maj:ts lagråd.

Den tjänstgöringsperiod i lagrådet som tagit sin början den 21 september 1964 skall utgå den 30 september 1965. Ha lagrådets ledamöter då påbörjat men icke hunnit avsluta behandlingen av visst ärende, skola de till dess ärendet blivit slutligt handlagt tjänstgöra på lagrådets ordinarie avdelning i stället för dem som utsetts för den nya perioden.

Före den nya lagens ikraftträdande skola högsta domstolen och regeringsrätten med tillämpning av denna lags bestämmelser utse de justitieråd och regeringsråd, vilka skola vara ledamöter av lagrådet för den lagrådsperiod som börjar den 1 oktober 1965.

2) Lag

**angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879)
om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 20 december 1946 om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Högsta domstolen *skall utgöras* av tjugofyra justitieråd, *av vilka tre, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgöra i lagrådet.*

Högsta domstolen *utgöres* av tjugofyra justitieråd. *Beräknas mer än fyra justitieråd komma att tjänstgöra i lagrådet, må Konungen bestämma att antalet justitieråd skall ökas till tjugofem eller tjugosex. När skäl för ökning icke längre föreligger, skall antalet justitieråd åter nedbringas, så snart det kan ske till följd av justitieråds avgång.*

Högsta domstolen — — — — — tre avdelningar.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1965.

3) Lag**angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3)
om Kungl. Maj:ts regeringsrätt**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Kungl. Maj:ts regeringsrätt skall utgöras av sju regeringsråd, av vilka en, enligt vad därom är särskilt stadgat, tjänstgör i lagrådet.

Med iakttagande att regeringsrättens arbete skall fortgå minst fyrtio veckor om året äga de i regeringsrätten tjänstgörande ledamöterna sig emellan fördela tjänstgöringsskyldigheten.

Kungl. Maj:ts regeringsrätt utgöres av sju regeringsråd. Enligt vad därom är särskilt stadgat skall ett eller, när lagrådets extra avdelning är i tjänst, två av regeringsråden tjänstgöra i lagrådet.

Regeringsrätten skall vara delad i tre avdelningar. Dessa äro lika behöriga att upptaga till regeringsrättens handläggning hörande mål och ärenden. På varje avdelning skall arbetet fortgå minst fyrtio veckor om året.

Den närmare fördelningen av tjänstgöringsskyldigheten bestämes av de i regeringsrätten tjänstgörande regeringsråden.

Bestämmelserna om måls handläggning i vissa fall av högsta domstolen i dess helhet gälla i tillämpliga delar i fråga om regeringsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 1965. Genom lagen upphäves lagen den 23 mars 1956 (nr 73) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

4) Lag

angående ändrad lydelse av 8 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring

Härigenom förordnas, att 8 § lagen den 20 december 1946 om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

8 §.

Förekommer vid prövning och avgörande av mål i högsta domstolen tillika fråga om yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, böra de domare, som deltagit i målets avgörande, besluta i frågan. Skall yttrande i sådant ärende eljest avgivas, må beslut fattas av tre justitieråd.

Skall högsta domstolen avgiva yttrande i ärende, som avses i § 26 regeringsformen, må beslut i frågan fattas av tre justitieråd.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1965.

I prop. 1964: 140 har riksdagen förelagts förslag till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen, som innehåller bestämmelser om lagrådet. Syftet med förslaget är att bereda lagrådet möjlighet att vid behov arbeta på avdelningar. Enligt förslaget skall i grundlagsparagrafen stadgas, att såsom ledamöter av lagrådet skall tjänstgöra tre justitieråd och en av regeringsrättens lagfarna ledamöter med möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna annan lagfaren, skicklig och oväldig person att tjänstgöra såsom ledamot av lagrådet i stället för ett av justitieråden. En regel om att dessa fyra ledamöter skall delta i behandlingen av alla på lagrådet ankommande ärenden föreslås vidare införd i grundlagsparagrafen. Den nuvarande grundlagsbestämmelsen, som ger Kungl. Maj:t möjlighet att för visst ärende utse en extra ledamot av lagrådet, har i förslaget bibehållits i sak oförändrad. Grundlagsparagrafen föreslås därjämte kompletterad med en bestämmelse av innebörd att om lagrådet skall vara delat i avdelningar vad i nu återgivna regler sagts om lagrådet skall gälla varje avdelning. Paragrafen föreslås slutligen liksom hittills upptaga ett stadgande om att närmare bestämmelser om lagrådet skall meddelas i särskild, av Kungl. Maj:t och riksdagen jämlikt § 87 mom. 1 regeringsformen gemensamt beslutad lag. Propositionens nu angivna förslag till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen har av

1964 års riksdag antagits såsom vilande för vidare grundlagsenlig behandling (KU 19).

Såsom förutskickats i propositionen kräver grundlagsändringen vissa följdändringar, som rör de i allmän lag upptagna bestämmelserna om lagrådet samt högsta domstolens och regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring. I den promemoria (stencil Ju 1963: B 4), som ligger till grund för det i propositionen upptagna förslaget till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen, har förslag till följdändringar framlagts, nämligen dels förslag till ny lagstiftning rörande lagrådet och dels förslag till ändringar i de lagar, som reglerar högsta domstolens och regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring.

Över promemorians förslag har yttranden inhämtats av högsta domstolens och regeringsrättens ledamöter, justitiekanslersämbetet, riksåklagarämbetet, förvaltningsdomstolskommittén samt Sveriges advokatsamfund.

De i promemorian framlagda förslagen till följdlagstiftning har utarbetats med utgångspunkt från en annan lösning av spørsmålet om lagrådets organisation och sammansättning än den som valts i prop. 1964: 140. Promemorians förslag utgick visserligen liksom propositionen från tanken, att lagrådet skulle beredas möjlighet att arbeta på två avdelningar, en ordinarie och en extra avdelning, men förutsatte, att det obligatoriska antalet ledamöter per lagrådsavdelning skulle reduceras till tre, av vilka två skulle vara justitieråd och en regeringsråd. Ändringen av § 21 regeringsformen föreslogs i promemorian ske bl. a. på så sätt, att grundlagsparagrafen i fråga om lagrådets sammansättning skulle föreskriva endast att justitieråd och regeringsråd, som fullgjort vad författningarna föreskriver dem som uti domarämbeten må nyttjas, skulle tjänstgöra som ledamöter av lagrådet, medan antalet justitieråd och regeringsråd, som skulle delta i ärendes behandling i lagrådet, avsågs bli bestämt i den särskilda lagrådslagen.

Med utgångspunkt från det i prop. 1964: 140 framlagda och av riksdagen såsom vilande antagna grundlagsförslaget rörande lagrådet och med ledning av de i saken avgivna remissvaren har promemorians förslag till följdlagstiftning överarbetats inom justitiedepartementet. Överarbetningen har resulterat i dels förslag till ny lagrådslag, dels förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 20 december 1946 (nr 879) om högsta domstolens sammansättning och tjänstgöring och dels förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

I förevarande proposition föreslås sålunda, att lagrådet skall bestå av två avdelningar, en ordinarie och en extra, av vilka den senare dock endast skall tjänstgöra under tid Kungl. Maj:t bestämmer.

Om mer än fyra justitieråd beräknas komma att tjänstgöra i lagrådet, skall Kungl. Maj:t enligt förslaget äga besluta, att justitierådens antal skall ökas från nuvarande 24 till 25 eller 26. Regeringsrådets antal föreslås ökat

från 16 till 17. Därjämte föreslås, att gällande lag om tillfällig ökning av regeringsrådets antal upphäves och att bestämmelserna däri med vissa kompletteringar och jämkningar överföres till regeringsrättslagen.

I propositionen föreslås vidare en följdändring av redaktionell art till det av 1964 års riksdag såsom vilande antagna förslaget till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen rörande nådeärendenas handläggning.

Lagrådet har lämnat de nu framlagda lagförslagen utan erinran.

Beträffande det närmare innehållet i promemorian, remissyttrandena häröver samt departementschefens uttalanden får utskottet hänvisa till propositionen.

Utskottet

Genom beslut av 1964 års riksdag har såsom vilande antagits förslag till ändrad lydelse av bl. a. § 21 regeringsformen, som innehåller bestämmelser om lagrådet. Syftet med förslaget är att bereda lagrådet möjlighet att vid behov arbeta på avdelningar. Enligt grundlagsförslaget skall såsom ledamöter av lagrådet tjänstgöra tre justitieråd och en av regeringsrättens lagfarna ledamöter med möjlighet för Kungl. Maj:t att förordna annan lagfaren, skicklig och oväldig person att tjänstgöra såsom ledamot i stället för ett av justitieråden. Vad sålunda föreslagits avses i förekommande fall skola gälla varje avdelning. I förevarande proposition föreslås under förutsättning av att grundlagsförslaget slutligt genomföres vissa följdändringar rörande de i allmän lag upptagna bestämmelserna om lagrådet samt högsta domstolens och regeringsrättens sammansättning och tjänstgöring (lagförslagen 1—3 i propositionen). Därjämte framlägges i propositionen förslag (lagförslag 4) till en följdändring av redaktionell art till det av föregående års riksdag såsom vilande antagna grundlagsförslaget till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen rörande nådeärendenas handläggning.

Beträffande lagrådet föreslås att 1909 års lag om tjänstgöringen i lagrådet skall ersättas av ny lagstiftning. Lagrådet skall enligt det nu framlagda förslaget bestå av två avdelningar, en ordinarie och en extra, av vilka den senare dock endast avses skola tjänstgöra under tid Kungl. Maj:t bestämmer. I förslaget lämnas närmare bestämmelser om lagrådets sammansättning och ledamöternas tjänstgöring. Bl. a. föreslås upphävande av den alltsedan 1909 års lags tillkomst gällande föreskriften att justitieråd ej må tjänstgöra i lagrådet, förrän han minst två år beklätt justitierådsämbete. Detta villkor anses nämligen böra utgå, om möjlighet införes att förordna person utanför justitierådets och regeringsrådets krets att tjänstgöra i lagrådet. Härigenom tillgodoses enligt departementschefen i viss mån även intresset att tillräckligt antal justitieråd med rätt och skyldighet att tjänstgöra i lagrådet finnes att tillgå. Såsom motivering för berörda villkor anför-

des under förarbetena till lagen angelägenheten av att justitieråd, innan han blir ledamot i lagrådet, deltagit i lagskipningen inom högsta domstolen under icke alltför kort tid. Enligt utskottets mening har vad sålunda åberopats allttjämt visst fog för sig, särskilt med hänsyn till att framdeles endast två av högsta domstolens ledamöter stundom avses skola ingå i lagrådsavdelning. Det synes därför enligt utskottet lämpligt att nämnda synpunkt allttjämt beaktas vid utseende av de justitieråd som skall tjänstgöra i lagrådet. Utskottet ansluter sig emellertid till departementschefens uppfattning att det formella kravet på viss tids tjänstgöring i högsta domstolen före inträde i lagrådet bör kunna eftergivnas. Jämväl i övrigt biträder utskottet det framlagda förslaget om lagrådet. Ej heller eljest har utskottet funnit anledning till erinran mot de i propositionen upptagna lagförslagen.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet alltså hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande proposition, nr 27, måtte

a) under förutsättning att nu vilande förslag till ändrad lydelse av § 21 regeringsformen slutligt genomföres för sin del antaga de under 1—3 i propositionen fogade lagförslagen; samt

b) under förutsättning att nu vilande förslag till ändrad lydelse av §§ 24 och 26 regeringsformen slutligt genomföres antaga det vid samma proposition under 4) fogade lagförslaget.

Stockholm den 25 mars 1965

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ernulf, Arvidson, fröken Mattson, herrar Hjorth, Ferdinand Nilsson, Schött, Lundin* och Palm;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herrar Östrand, Ekström i Björkvik, fru Löfqvist*, fru Lindekvist, herrar Oskarson, Sjöholm och Larsson i Öskeviksby*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.